

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

МУЛЬСКА Ольга¹, МАХОНЮК Олександр², МУЛЬСКИЙ Василь³¹ Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»<https://orcid.org/0000-0002-1666-3971>oliuchka.mulska@gmail.com² Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»<https://orcid.org/0000-0001-9513-4527>m_sasha2007@ukr.net³ Львівський торговельно-економічний університет<https://orcid.org/0009 0009 8771 2388>oljamulska@gmail.com

У статті обґрунтовано теоретико-методологічні підходи до формування механізмів забезпечення міграційної безпеки регіонів в умовах глибокої соціально-економічної нестабільності, спричиненої повномасштабною війною РФ проти України. Проаналізовано просторові особливості прояву зовнішніх міграційних процесів і наслідків внутрішнього переміщення населення, що вимагають диференційованих підходів до розроблення управлінських рішень на регіональному рівні. Аргументовано, що відсутність адаптивних механізмів управління міграційними ризиками в умовах кризових трансформацій значно ускладнює процеси соціально-економічного відновлення громад, інтеграції ВПО, а також відновлення людського капіталу та трудового потенціалу територій.

Обґрунтовано, що ефективна реалізація державної міграційної політики має базуватися на інтеграції п'яти взаємопов'язаних складових механізму забезпечення міграційної безпеки: інституційно-правова (адаптація національного законодавства до швидкозмінних міграційних умов); організаційна (посилення інституційної спроможності органів управління всіх рівнів); фінансово-економічна (формування стабільної ресурсної основи для реалізації відповідних заходів); інфраструктурна (просторова організація мережі соціальних послуг і системи житлового забезпечення), інформаційно-психологічна (формування суспільної згуртованості, позитивних мотиваційних установок і моделей реінтеграції населення, зокрема повернення трудових мігрантів). Розроблено типологію регіонів за рівнем міграційної вразливості, яка враховує не лише інтенсивність міграційних потоків, а й потенціал інтеграції, стійкість місцевих ринків праці та стан соціальної інфраструктури. Запропоновано концептуальні засади Національної стратегії міграційної безпеки, яка має бути спрямована на просторову збалансованість, соціально-економічну стійкість регіонів і міжвідомчу координацію політик у сфері міграції, соціального захисту, безпеки й просторового планування.

Ключові слова: міграційна безпека, міграційні процеси, регіональна політика, просторовий розвиток, міграційні ризики, ВПО, стійкість, війна, механізми.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2025-17-5>

Стаття надійшла до редакції / Received 13.07.2025

Прийнята до друку / Accepted 16.08.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ
ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасні міграційні процеси в Україні зазнали істотного посилення внаслідок повномасштабної війни РФ, що спричинило безпрецедентні зміни у демографічній, соціальній та економічній структурах країни. Вимушена зовнішня і внутрішня міграція набули системного і масштабного характеру, що значно перевищує показники попередніх кризових періодів. Зокрема, спостерігається масовий виїзд населення за кордон, зростання кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО), суттєве зменшення трудо-ресурсного потенціалу окремих територій, що зумовлює порушення балансу між потребами та можливостями регіональних ринків праці та економічних систем загалом, збільшення просторових диспропорцій розвитку, переважанню інфраструктури громад, посиленні ризиків втрати інтелектуального, інноваційного та інвестиційного потенціалів країни.

В умовах війни та посилення міграційної кризи забезпечення належного рівня міграційної безпеки в регіонах України набуває особливої актуальності, що розглядається як один із ключових чинників збереження національної єдності, підтримання демографічної рівноваги, недопущення поглиблення соціально-економічної дивергенції і забезпечення умов для відновлення, сталого розвитку територій у середньо- та довгостроковій перспективі. Розроблення і впровадження ефективних механізмів управління міграційними процесами, інституційної підтримки ВПО, мінімізації негативних наслідків зовнішньої міграції, а також сприяння поверненню і реінтеграції трудових мігрантів в економічне середовище країни є складовими комплексної політики міграційної безпеки, що має враховувати регіональні особливості та динаміку міграційних трансформацій.

Попри наявність окремих досліджень у сфері демографічної, соціальної та економічної безпеки, комплексний, міждисциплінарний та регіонально орієнтований підхід до вивчення

міграційної безпеки ще не набув належного розвитку в українському науковому дискурсі. Наявні концептуальні підходи не завжди враховують диференціацію ризиків і загроз, властивих різним типам регіонів, зокрема, прифронтовим, транзитним, депопуляційним, прикордонним та ін. Це зумовлює потребу у формуванні нової парадигми міграційної безпеки, яка б дозволила розробити адаптивні інструменти державної та регіональної політики управління міграційними процесами з урахуванням територіальної специфіки, соціально-економічного профілю, демографічних тенденцій та інституційних можливостей розвитку регіонів.

Отже, системне та поглиблене наукове осмислення проблематики міграційної безпеки в регіональному вимірі є не лише актуальним із теоретичної точки зору, але й має прикладне значення для формування міграційної стратегії реагування на макроекономічні та суспільно-політичні шоки. Міграційні зрушення набули масштабного та системного характеру, трансформували просторову структуру розселення населення, соціальну структуру територіальних громад та економічний профіль регіонів. Попри наявність нормативно-правового регулювання міграційних процесів в Україні, досі не сформовано цілісної системи регіональної міграційної політики, яка б забезпечувала комплексне управління цими процесами. Відсутність стратегічного бачення та інституційно узгодженого механізму дій між центральною і місцевою владою призводить до низької ефективності реагування на міграційні виклики. Переважна частина реалізованих заходів має фрагментарний, ситуативний і реактивний характер, що не сприяє формуванню довгострокової стійкості територіальних громад у контексті соціально-економічного розвитку.

Недостатній рівень концептуалізації і практичної імплементації механізмів забезпечення міграційної безпеки з урахуванням просторово-територіальної специфіки розвитку України значною мірою ускладнює реалізацію стратегічно важливих процесів, зокрема розвитку регіональних ринків праці, забезпечення місцевого розвитку, відновлення соціально-економічної інфраструктури тощо. Особливої ваги набуває завдання розроблення науково обґрунтованої типології регіонів України з урахуванням інтенсивності, характеру та структури міграційних ризиків, що дозволить формувати адресні політики та обирати релевантні інструменти реагування на міграційні виклики. Формування адаптивних, територіально диференційованих механізмів управління міграційними процесами має ґрунтуватися на міждисциплінарному підході, що поєднує принципи комплексності, превентивності, соціальної справедливості та довгострокової стійкості регіонального розвитку. Реалізація такого підходу передбачає налагодження ефективної міжсекторальної координації дій між органами державної влади, місцевого самоврядування, інституціями громадянського суспільства, бізнес-структурами та міжнародними партнерами. Крім того, важливим є створення інституційного забезпечення регіональної міграційної політики, що включає систему моніторингу, оцінювання ефективності заходів, кадрове та фінансове забезпечення, а також механізми залучення широкого кола заінтересованих сторін до процесу прийняття рішень на всіх рівнях управління.

Проблематика міграційної безпеки набула особливої актуальності для України в умовах зростання зовнішньої трудової міграції, демографічного скорочення та внутрішнього переміщення населення внаслідок збройного конфлікту [1; 2; 3]. З поч. 2010-х рр. вітчизняні наукові інституції розпочали системне вивчення механізмів регіональної міграційної політики. Однією з перших комплексних робіт, присвячених цій тематиці, стало дослідження, у якому обґрунтовано принципи побудови регіонального міграційного управління з урахуванням децентралізації та соціально-економічної специфіки територій [4]. Подальші дослідження дедалі частіше фокусуються на просторових диспропорціях та регіональних особливостях міграційних процесів. Зокрема, детально проаналізовано міграційну активність населення Карпатського регіону, визначено основні фактори мобільності, типові траєкторії переміщень та їх вплив на місцевий розвиток [5; 6; 7]. Ці напрацювання доповнюються актуальними емпіричними оцінками щодо мобільності молоді, що є ключовим елементом формування людського капіталу в регіонах [8; 9].

У науковому дискурсі обґрунтовано необхідність збереження інтелектуального потенціалу та запобігання «втечі мізків», особливо в умовах війни та повоєнної відбудови. У цьому контексті запропоновано підходи до управління демографічною структурою, розробки мотиваційних механізмів повернення мігрантів і залучення молоді до розвитку регіонів [10]. Окрему увагу приділено транскордонним міграційним потокам і прикордонним регіонам, які зазнають найбільшого впливу міграційної турбулентності. Дослідження демонструють зростання уразливості таких територій та потребу у посиленні інституційної спроможності для стабілізації ситуації [11]. Водночас виявлено суттєві відмінності в міграційних очікуваннях населення залежно

від територіального контексту, соціального статусу та рівня освіченості. Особливе місце посідає аналіз взаємозв'язку між міграцією та соціально-економічним зростанням [12]. Доведено, що міграція населення має як негативні, так і потенційно компенсуючі ефекти, пов'язані з грошовими переказами, трансфером знань і формуванням нових підприємницьких ініціатив [13].

Останні роки ознаменувалися зростанням зацікавлення до питань молодіжної мобільності в умовах війни. Соціологічні опитування, проведені у різних регіонах України, свідчать про значне підвищення намірів до міграції серед молоді, що створює нові виклики для місцевої політики у сфері зайнятості, освіти та житлової підтримки [14].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є наукове обґрунтування механізмів забезпечення міграційної безпеки України з урахуванням просторової диференціації регіонів та характеру міграційних трансформацій, що впливають на соціально-економічну стабільність та розвиток територій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В умовах повномасштабної війни РФ проти України регіони зіткнулися з екзистенційними викликами національної та економічної безпеки. Одним із ключових пріоритетів стало збереження людських ресурсів, оскільки війна спричинила масові переміщення населення: як внутрішньо переміщених осіб із зон бойових дій до тиллових регіонів, так і значну міграцію за кордон у статусі умовних біженців. Масштаби цих процесів, а також їх глибокі соціально-гуманітарні, економічні та ін. наслідки обґрунтовують виокремлення міграційної безпеки країни та регіонів як однієї з пріоритетних сфер національної безпеки. Разом із тим, необхідно враховувати об'єктивні обмеження у розв'язанні цієї комплексної проблеми:

(1) ефективне стримування міграційних потоків і, тим більше, повернення населення як із внутрішніх регіонів, так і з-за кордону, наразі відбувається в умовах високої невизначеності, зумовленої триваючими бойовими діями; поточні заходи орієнтовані переважно на підтримку статус-кво, надання допомоги біженцям, ВПО, соціально вразливим категоріям населення у прифронтових і суміжних територіях;

(2) через складність і багатогранність проблематики важливо вести мову саме про політику безпеки, а не лише про регулювання міграційних процесів; такий підхід дає змогу сконцентрувати зусилля на формуванні критичних параметрів міграційної стійкості, які виходять за межі соціально-демографічної стабілізації, забезпечуючи збереження людського потенціалу, адекватного для повноцінного відновлення країни та її регіонів;

(3) варіативність міграційних викликів обумовлює необхідність застосування комплексного інструментарію державного регулювання, що базується на принципах системності, комплексності, пріоритетності стратегічних завдань над тактичними та ієрархічності управлінських рішень;

(4) регулювання міграційних процесів завжди було однією з найбільш складних сфер державної соціально-економічної політики, оскільки стосується особистісних життєвих виборів громадян. Швидких і однозначних результатів тут досягти складно, натомість потрібні поетапні, послідовні перетворення, які сприятимуть поверненню критичної маси українців з-за кордону, окрім тих, хто вже має твердий намір повернутися;

(5) національна політика забезпечення міграційної безпеки повинна бути цілісною та узгодженою; існує чітка специфіка викликів, загроз і механізмів їх подолання залежно від категорій регіонів (прифронтових, тиллових і прикордонних), що потребує диференційованих підходів та інструментів.

Міграційні виклики зумовлюють потребу у формуванні ефективних механізмів забезпечення міграційної безпеки, які мають стати невід'ємною складовою Національної стратегії з міграційної безпеки України. У межах цієї стратегії необхідно визначити та впровадити комплекс механізмів регулювання міграційних процесів, що сприятимуть системному вирішенню ключових завдань протидії ризикам і загрозам, а також досягненню стратегічних і тактичних цілей у сфері міграційної безпеки як на національному, так і регіональному рівнях. Зазначені механізми мають бути спрямовані на забезпечення стійкості соціально-економічних систем регіонів до впливу деструктивних міграційних процесів, з урахуванням їх просторової специфіки, демографічної ситуації, економічного потенціалу та соціальної інфраструктури. Практична реалізація політики міграційної безпеки передбачає узгоджену дію низки інструментів (правових, інституційних, організаційних, інформаційно-аналітичних і фінансово-економічних), які в сукупності формують цілісний та ефективний механізм державного управління у цій сфері.

Імплементація таких механізмів має забезпечити поступову трансформацію міграційної політики з реактивної у проактивну, здатну не лише долати поточні загрози, а й запобігати новим викликам, сприяючи сталому розвитку регіонів України та зміцненню національної безпеки загалом.

Примітно, що механізми забезпечення міграційної безпеки – це складна, багаторівнева система, яка охоплює сукупність взаємопов'язаних інструментів, методів і управлінських рішень. Ці інструменти реалізуються поетапно, у логічно впорядкованій послідовності, з метою впливу на характер міграційних процесів, пом'якшення або усунення їх негативних наслідків, а також формування якісно нових структурних змін у соціально-економічній системі країни. Зазначена система механізмів не лише забезпечує регулювання обсягів та напрямів міграційних потоків, а й створює умови для зміцнення соціальної згуртованості, посилення людського капіталу та адаптації територіальних громад до викликів, пов'язаних з міграцією. Доцільно виокремити основні складові механізму державної політики у сфері забезпечення міграційної безпеки:

- інституційно-правовий, що передбачає удосконалення законодавчо-нормативної бази, зокрема шляхом запровадження стимулюючих положень та адаптації правових норм до нових умов міграційної динаміки;
- організаційний, який має на меті створення, координацію та інституціоналізацію мережі відповідних органів, центрів і структур, здатних ефективно реалізовувати міграційну політику;
- фінансово-економічний, що забезпечує необхідний обсяг ресурсного наповнення політики, мобілізацію внутрішніх і зовнішніх фінансових джерел для реалізації програм підтримки та реінтеграції;
- інфраструктурний, спрямований на формування ефективної системи просторової організації послуг, логістики, житла та соціальної підтримки для переміщених осіб та мігрантів;
- інформаційно-психологічний, який охоплює формування громадської думки, зміну соціальних установок, підвищення рівня обізнаності населення, бізнесу та органів влади щодо викликів та можливостей, що пов'язані з міграційними процесами.

Відтак, обґрунтованим є підхід до трактування забезпечення міграційної безпеки як системної державної політики, що реалізується на основі комплексного механізму, адаптованого до умов воєнного стану та регіональної диференціації. Візуальне уявлення такої моделі комплексного механізму державної політики забезпечення міграційної безпеки регіонів України наведено на рис. 1.

У зонах, наближених до лінії бойових дій, інституційно-правовий механізм в теорії мав би забезпечувати контроль за переміщенням населення, у тому числі ВПО, оперативне реагування на потреби прав людини, надання тимчасового житла, різної допомоги, правове регулювання режиму воєнного стану тощо. Однак, в умовах повномасштабної війни і її специфіки інституційно-правовий механізм покликаний закріпити законодавчі норми, які сприяють імміграції, життю і праці у прифронтових регіонах. Це створить необхідне правове поле для надання гарантій особам, які будуть ухвалювати рішення в частині імміграції в Україну та/чи внутрішньо регіональних переміщень населення.

Тилові області України прийняли значну кількість переселенців і покликані виконувати функцію стабілізації соціально-гуманітарної ситуації в Україні. Відтак, відносно розміщення та інтеграції ВПО інституційно-правовий механізм має гарантувати доступ до освіти, працевлаштування, соціального захисту й житлових програм як для корінних громадян, так і для переселенців, рівний доступ до послуг між місцевим населенням і переселенцями з метою запобігання соціальній напрузі, координації діяльності між органами влади, гуманітарними організаціями та громадянським суспільством, що забезпечується відповідним нормативним регулюванням та інституційною підтримкою. Провідним завданням інституційно-правового механізму державної міграційної політики в контексті гарантування міграційної безпеки країни вбачається інституціоналізація інструментарію сприяння життю і праці на територіях поза міськими агломераціями.

У прикордонних регіонах України інституційно-правовий механізм виконує функції контролю над державним кордоном, регулювання міжнародної міграції та біженців згідно з міжнародним правом, запобігання транскордонній злочинності тощо; забезпечує цілісну реалізацію безпекової політики. Однак, виходячи зі специфіки проблем та викликів міграцій безпеці саме тут, інституційно-правовий механізм міграційної політики для прикордонних регіонів України слід спрямувати на модернізацію норм молодіжної, зокрема освітньої, житлової та

сімейної, а також політики соціально-трудових відносин і зайнятості заради покращення середовища для життя і праці громадян, стимулювання трудових аспірацій до повернення в Україну, а також перетворення західних областей країни з донорів трудових ресурсів на соціально й економічно стабільні території.

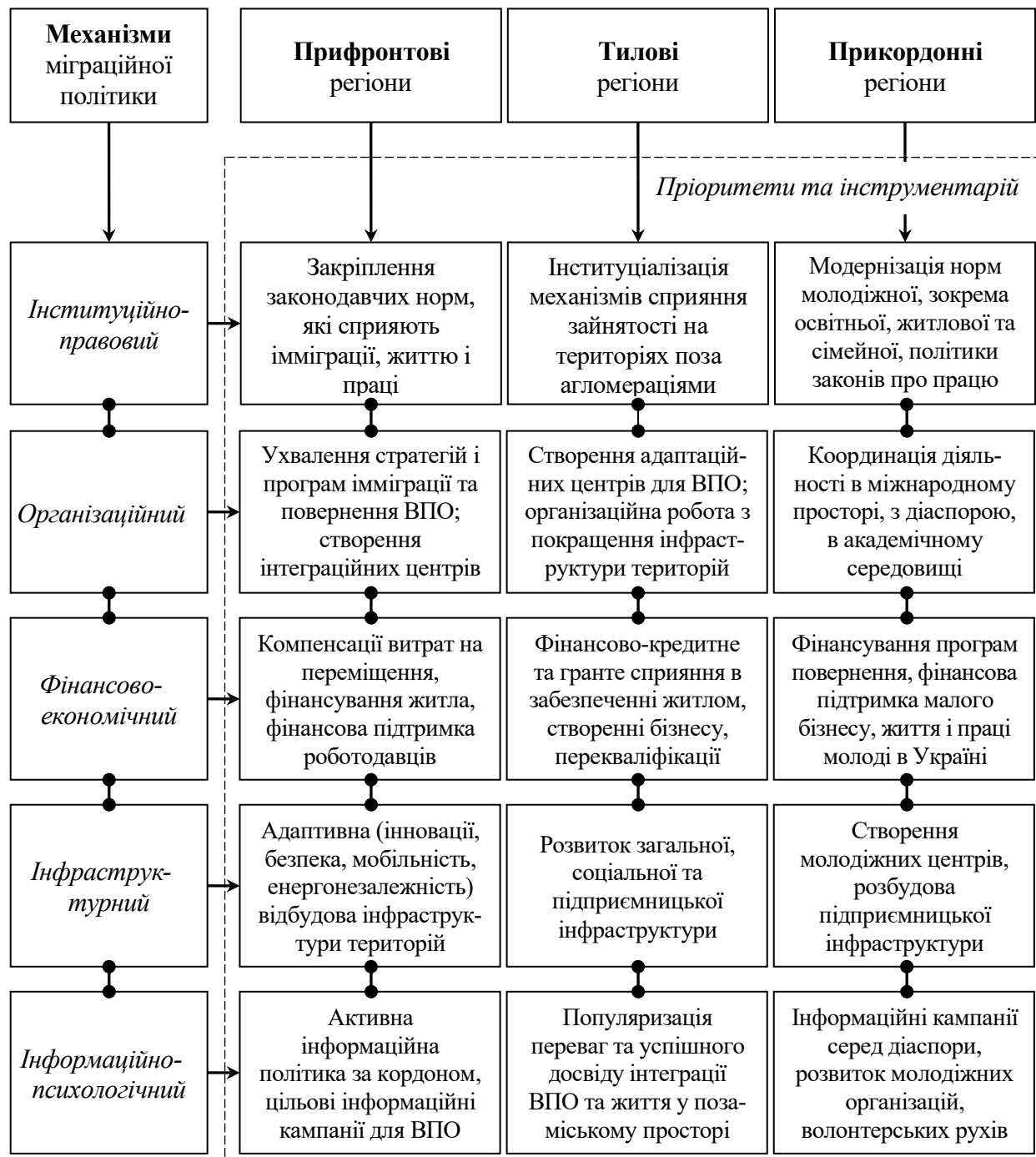

Рис. 1. Комплексний механізм державної політики зміцнення міграційної безпеки регіонів України в умовах війни
Джерело: авторська розробка

Реалізація організаційного механізму дозволить забезпечити інтеграцію з правовими механізмами для практичної реалізації нормативних актів, гнучке управління в умовах кризи, завдяки створенню вертикалей управління (від центральних до місцевих органів), залучення недержавного сектору (волонтерських, благодійних, міжнародних організацій до вирішення гуманітарних питань). У прифронтових регіонах організаційний механізм державної політики має бути спрямований на оперативне реагування в умовах підвищених загроз евакуації населення у разі

активних бойових дій, створення кризових штабів для управління потоками переміщених осіб, інформаційну підтримку населення. Саме тому організаційний механізм у цих регіонах важливо спрямувати на ухвалення стратегій і програм імміграції та повернення ВПО, а також створення інтеграційних центрів.

У тилкових регіонах країни організаційний механізм фокусується на прийомі, обліку та інтеграції ВПО, формуванні регіональних та місцевих штабів з управління міграційними процесами за участю органів місцевої влади, соціальних служб, медичних закладів та громадських організацій, обліку й моніторингу їх потреб, організації програм соціальної адаптації, залученні гуманітарної допомоги та ін. Саме тому, критично важливим є створення адаптаційних центрів для ВПО, а також організаційна робота з покращення інфраструктури територій.

Прикордонні області України відіграють важливу роль у контролі та регулюванні зовнішньої міграції. Тут організаційний механізм спрямовується на ефективне функціонування прикордонної інфраструктури, впровадження протоколів міжнародної допомоги біженцям, організацію протидії незаконній міграції. Однак, в контексті подолання сучасних викликів і загроз міграційній безпеці України критично важливою стає координація діяльності в міжнародному просторі, з діаспорою, в академічному середовищі.

Фінансово-економічний механізм державної міграційної політики спрямовується на формування гнучкої системи бюджетних і позабюджетних ресурсів, здатної оперативно реагувати на зміни в міграційній ситуації, а також покликаний забезпечувати економічну стійкість регіонів, які приймають або евакуюють значну чисельність населення, а також інтегрувати внутрішні та зовнішні джерела фінансування.

У прифронтових регіонах фінансово-економічний механізм відіграє ключову роль у підтримці базової життєдіяльності і реалізації безпосередніх соціальних функцій, включно з компенсаційними виплатами населенню за зруйноване або пошкоджене житло, втрачене майно, фінансуванням діяльності гуманітарних штабів та центрів тимчасового розміщення ВПО, забезпечення продуктами, ліками, водою, генераторами, мобілізацією донорської та міжнародної допомоги (гранти, цільові програми, гуманітарна підтримка).

У тилкових регіонах фінансово-економічний механізм спрямований на соціальну стабілізацію та інтеграцію ВПО безпосередньо через фінансування програм їх підтримки (житлові субсидії, допомога на проживання, оплата комунальних послуг), інвестування у соціальну інфраструктуру (школи, лікарні, центри зайнятості тощо), фінансове стимулювання бізнесу, що працевлаштовує ВПО, або створює нові робочі місця, залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги для проектів довгострокової інтеграції і реабілітації переселенців, реалізація програм розвитку місцевих бюджетів аби уникнути фінансового дисбалансу через навантаження на громади.

Фінансово-економічний механізм у прикордонних регіонах зосереджений на забезпеченні контролю, обробки міграційних потоків та захисту економічних інтересів держави. До ключових його функцій слід віднести інвестування в інфраструктуру прикордонних пунктів пропуску, центрів тимчасового утримання, міграційних сервісів, фінансування служб прикордонного та митного контролю, підтримку місцевих бюджетів для обслуговування потреб біженців, мігрантів і транзитного населення, запобігання втратам через нелегальну міграцію та контрабанду, залучення міжнародних коштів. Однак, з огляду на специфіку ситуації великої війни провідна роль фінансово-економічного механізму забезпечення міграційної безпеки прикордонних територій України має зводитися до фінансування програм повернення, фінансової підтримки малого бізнесу, життя і праці молоді в Україні.

Що стосується інфраструктурного механізму державної міграційної політики, то він покликаний реалізувати такі функції, як забезпечення фізичної безпеки людей під час переміщення, оптимізація потоків мігрантів, уникнення перевантаження окремих регіонів, створення умов для тимчасового або постійного проживання мігрантів і переселенців, сприяння соціальній адаптації й інтеграції через доступ до освіти, медицини, ринку праці, забезпечення гуманітарного та інформаційного супроводу міграційних процесів.

Заразом викликами для державної міграційної політики у межах цього механізму постають завдання відновлення пошкодженої інфраструктури у прифронтових і звільнених регіонах, модернізації прикордонних пунктів перепуску відповідно до стандартів ЄС, розбудови житлової інфраструктури для ВПО, інтеграції цифрових рішень у сферу управління міграційними процесами, створення резервних евакуаційних та логістичних систем у разі ескалації бойових дій тощо.

У відповідності до зазначеного пріоритетами інфраструктурного механізму державної політики забезпечення міграційної безпеки прифронтових регіонів України мають стати адаптивна (інновації, безпека, мобільність, енергонеалежність) відбудова інфраструктури територій; тоді як для тиллових регіонів це розвиток загальної, соціальної та підприємницької інфраструктури, а прикордонних – створення молодіжних центрів, розбудова підприємницької інфраструктури.

Цілями інформаційно-психологічного механізму державної міграційної політики є формування довіри до держави та її інституцій серед переселенців та місцевого населення, зниження рівня соціальної напруги, тривожності, агресії або ксенофобії, зміцнення внутрішньої єдності суспільства, попри масові переміщення, попередження впливу ворожої пропаганди та маніпуляцій на тлі війни, сприяння м'якій інтеграції ВПО у приймаючі громади. Примітно, що роль інформаційно-психологічного механізму в загальному комплексному механізмі державної політики забезпечення міграційної безпеки України полягає в доповненні правових, організаційних, економічних та інфраструктурних елементів, забезпечуючи стійкість громад до деструктивних впливів, зменшення психологічних наслідків вимушеної міграції, формування адекватної суспільної реакції на переміщення великих груп населення.

Саме тому в цілях подолання викликів міграційної безпеки прифронтових регіонів України розглядаємо активну інформаційну політику за кордоном, цільові інформаційні кампанії для ВПО, коли для тиллових регіонів – популяризацію переваг та успішного досвіду інтеграції ВПО та життя у позаміському просторі, а для прикордонних регіонів – інформаційні кампанії серед діаспори, розвиток молодіжних організацій, волонтерських рухів. За будь-якої ситуації потрібна не селективна, а комплексна державна політика з комбінованим поєднанням всіх зі визначених механізмів та інструментів державної безпекової політики в міграційній сфері. Лише такий підхід видається оптимальним та розглядається як проактивний за ситуації екзистенційних для міграційної безпеки країни, що перебуває у війні.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

В умовах повномасштабної збройної агресії РФ проти України міграційна безпека набуває особливого значення як стратегічний компонент національної безпеки та соціально-економічної стабільності держави. Масові внутрішні та зовнішні переміщення населення зумовили трансформацію міграційного середовища, спричинивши істотні ризики для демографічної структури, ринку праці, територіальної згуртованості та сталого розвитку регіонів. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання формування комплексної політики забезпечення міграційної безпеки, яка повинна охоплювати не лише регулювання потоків, а й системну трансформацію механізмів реагування, адаптації та відновлення.

Національна стратегія з міграційної безпеки має стати інституційним каркасом для реалізації узгодженої державної політики у цій сфері. У межах такої стратегії слід передбачити комплекс дій як на центральному, так і на регіональному рівнях, з урахуванням соціально-економічної, демографічної та інфраструктурної ситуації в кожному регіоні. Перехід до проактивної моделі управління міграційними процесами дозволить не лише долати актуальні виклики, а й запобігати новим загрозам, забезпечити збереження людського капіталу, сприяти його поверненню, а також підвищити адаптаційний потенціал територіальних громад у постшоковий період.

Обґрунтовано, що формування комплексного механізму забезпечення міграційної безпеки повинно ґрунтуватися на принципах системності, міжвідомчої координації, просторової диференціації, соціальної справедливості та пріоритетності довгострокових стратегічних рішень; необхідність враховувати специфіку регіонів за рівнем міграційних ризиків: прифронтові, тиллові, прикордонні та транзитні. Доведено, що реалізація державної міграційної політики має здійснюватися через впровадження п'яти ключових компонентів механізму забезпечення міграційної безпеки: інституційно-правового (для адаптації законодавства до динамічних міграційних умов); організаційного (розбудови інституційної спроможності на всіх рівнях управління); фінансово-економічного (забезпечення ресурсної бази заходів підтримки); інфраструктурного (просторової організації соціальних послуг і житлового забезпечення); інформаційно-психологічного (формування суспільної згуртованості та мотиваційної моделі повернення мігрантів).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міграційна активність населення Карпатського регіону України: нова емпірика та пріоритети політики регулювання / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. ред. Т. Г. Васильців. Львів, 2021. 293 с.
2. Варналій З.С., Васильців Т.Г., Левицька О.О. Міграційна безпека держави як основа збереження і розвитку інтелектуального капіталу економіки України. Економіка України. 2022. № 9. С. 3-20. <https://doi.org/10.15407/econo myukr.2022.09.003>.
3. Біль М.М. Теоретичний концепт дослідження міграційної безпеки. Ефективна економіка. 2024. № 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.5>
4. Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації / НАН України, Інститут регіональних досліджень; наук. ред. У.Я. Садова. Львів, 2011. 380 с.
5. Lupak R., Mizyuk B., Zaychenko V., Kunytska-Iliash M., Vasylytsiv T. Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. 2022. Vol. 8(1). Pp. 70–88. <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.01.04>
6. Voznyak H., Mulska O., Bil M. Migration aspirations of territory population: A case study of Ukraine. Problems and Perspectives in Management. 2021. Vol. 19(2). Pp. 217-231. DOI:10.21511/ppm.19(2).2021.18
7. Мульська О. П. Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління: монографія. Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», Львів, 2022. 470 с.
8. Міграційні втрати молоді та ресурсний потенціал повоєнної відбудови України: моделювання взаємовпливів та інструментарій посилення резильєнтності: електрон. монографія / наук. ред. Т. Г. Васильців; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2024. 350 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20240003.pdf>
9. Міграційна мобільність молоді: можливості та виклики розвитку людського потенціалу Карпатського регіону України / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М. М. Біль. Львів, 2022. 252 с.
10. Vasylytsiv T., Melnyk M., Leshchukh I., Fleychuk M., Pyash O. Priority directions and tools for shaping youth policy in Ukraine in the context of war and post-war recovery. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2024. Vol. 6(59). Pp. 547–566. <https://doi.org/10.55643/fcapter.6.59.2024.4542>
11. Boiko V., Mulska O., Baranyak I., Levytska O. Ukrainian migration aspirations towards Germany: Analysis and development scenarios. Comparative Economic Research. 2021. Vol. 24(1). Pp. 65-84. DOI: 10.18778/1508-2008.24.04
12. Мульська, О. П. Каузальність міграційних втрат і потенціалу соціально-економічного відновлення України: лагове моделювання. Академічні візії. 2024. № 37. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14259637>
13. Левицька О. О. Конкурентоспроможність ринку праці регіону та міграційна безпека: моделювання взаємозв'язків і політика забезпечення: електрон. монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2024. 392 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20240006.pdf>.
14. Біль М. М., Махонюк О. В., Мульська О. П., Бараняк І. Є., Карп'як М. О. Міграційна мобільність молоді: результати соціологічного дослідження та нові виклики в умовах війни: електрон. науково-аналітична доповідь / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2022. 72 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20220035.pdf>

REFERENCES:

1. Vasylytsiv, T. (2021). Migration Activity of the Population of the Carpathian Region of Ukraine: New Empirics and Priorities of Regulatory Policy. M. Dolishnyi Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine; Lviv.
2. Varnalii, Z., Vasylytsiv, T., & Levytska, O. (2022). Migration security of the state as a basis for preservation and development of intellectual capital of the economy of Ukraine. Economy of Ukraine, 9, 3-20. <https://doi.org/10.15407/econo myukr.2022.09.003>.
3. Bil, M.M. (2024). Theoretical concept of research on migration security. Effective Economy, 10. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.5>.
4. Sadova, U. (Ed.) (2011). Regional Migration Policy and Mechanisms of its Implementation / National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Regional Studies; Sciences. Lviv.
5. Lupak, R., Mizyuk, B., Zaychenko, V., Kunytska-Iliash, M., & Vasylytsiv, T. (2022). Migration processes and socio-economic development: interactions and regulatory policy. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal, 8(1), 70–88. <https://doi.org/10.51599/are.2022.08.01.04>

6. Voznyak, H., Mulska, O., & Bil, M. (2021). Migration aspirations of territory population: A case study of Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 19(2), 217-231. DOI:10.21511/ppm.19(2).2021.18
7. Mulska, O. (2022). *Migration Processes & Economic Growth: Theory of Causality and Practice of Effective Management*. M. Dolishnyi Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv.
8. Vasylytsiv, T. (Ed.) (2024). *Migration Losses of Youth and Resource Potential of Post-War Reconstruction of Ukraine: Modeling of Mutual Influences and Tools for Strengthening Resilience*. M. Dolishnyi Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20240003.pdf>
9. Bil, M. (2022). *Migration Mobility of Youth: Opportunities and Challenges for the Development of Human Potential in the Carpathian Region of Ukraine*. M. Dolishnyi Institute of Regional Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv.
10. Vasylytsiv, T., Melnyk, M., Leshchukh, I., Fleychuk, M., & Ilyash, O. (2024). Priority directions and tools for shaping youth policy in Ukraine in the context of war and post-war recovery. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 6(59), 547-566. <https://doi.org/10.55643/fcaptop.6.59.2024.4542>
11. Boiko, V., Mulska, O., Baranyak, I., & Levytska, O. (2021). Ukrainian migration aspirations towards Germany: Analysis and development scenarios. *Comparative Economic Research*, 24(1), 65-84. DOI: 10.18778/1508-2008.24.04
12. Mulska, O.P. (2024). Causality of migration losses and the potential for socio-economic recovery of Ukraine: lag modeling. *Academic Visions*, 37. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14259637>.
13. Levytska, O.O. (2024). Competitiveness of the regional labor market and migration security: modeling interrelations and policy support. M. Dolishnyi Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. Lviv.
14. Bil, M.M., Makhoniuk, O.V., Mulska, O.P., Baraniak, I.Ye., Karpiak, M.O. (2022). Youth migration mobility: results of sociological research and new challenges under war conditions. M. Dolishnyi Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. Lviv.

MECHANISMS FOR ENSURING MIGRATION REGIONS' SECURITY OF UKRAINE

MULSKA Olha¹, MAKHONYUK Oleksander¹, MULSKYI Vasyl²

¹ M.I. Dolishnyi Institute of Regional Research of the National Academy of Sciences of Ukraine

² Lviv University of trade and economics

The article substantiates theoretical and methodological approaches to the development of mechanisms for ensuring migration security of regions under conditions of profound socio-economic instability caused by the full-scale war of the Russian Federation against Ukraine. The research focuses on analyzing the spatial characteristics of external migration processes and the consequences of internal displacement of the population, which require differentiated approaches to decision-making at the regional level. It is argued that the absence of adaptive mechanisms for managing migration risks in conditions of crisis transformations significantly hinders the processes of socio-economic recovery of communities, integration of internally displaced persons (IDPs), as well as the restoration of human capital and labor potential of the territories.

It is substantiated that the effective implementation of state migration policy should be based on the integration of five interrelated components of the migration security mechanism: institutional and legal (adaptation of national legislation to rapidly changing migration conditions); organizational (strengthening the institutional capacity of governance at all levels); financial and economic (establishing a stable resource base for the implementation of relevant measures); infrastructural (spatial organization of the social services network and housing system); information and psychological (fostering social cohesion, positive motivational attitudes, and reintegration models, including the return of labor migrants).

A typology of regions by the level of migration vulnerability has been developed, considering not only the intensity of migration flows but also the integration potential, resilience of local labor markets, and the state of social infrastructure. Conceptual foundations of the National Migration Security Strategy are proposed, aimed at ensuring spatial balance, socio-economic resilience of regions, and inter-agency coordination of policies in the fields of migration, social protection, security, and spatial planning.

Keywords: migration security, migration processes, regional policy, spatial development, migration risks, internally displaced persons (IDPs), resilience, war, mechanisms.